



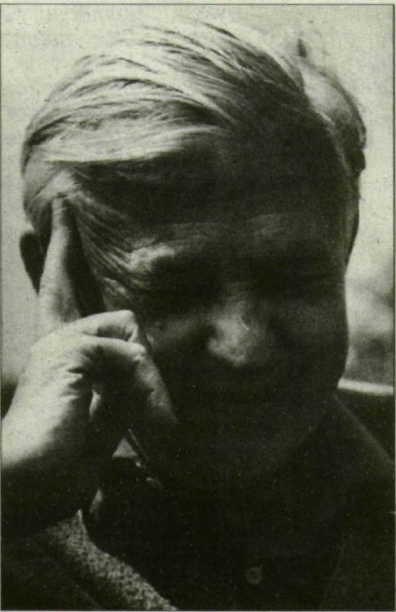
Tanulmány Bálint Sándor–Barna Gábor „Búcsújáró magyarok, A magyarországi búcsújárás története és néprajza” című könyvéből.

A kárhányszor elmegyek a Tiszaparton a háza előtt, még most is mindig fölnézek ablakára. Tizennégy éve tudom, hogy nincsen ott, ahonnan ő a szegedi két abszolút valamiből az elsőt, a Tiszát látta, ott van mégis könyvkupac asztala előtt, sietősen sűrűg körülötte, alátúr hol az egyik végén, hol a másikon, elmondja hetvenhét, pedig itt kell lennie, mert ide tettem, aztán valahogy mégiscsak előkerül, amit kerestem. Ha csak beugrottam is hozzá két szó erejéig – Istenem, de sokan voltunk ilyenek –, ragaszkodott hozzá, hogy leüljek, és mindig megkérdezte: egy csézi zsidókávé hozhatok? Kár belém, mondtam mindig, de legtöbbször azért hozta. A vízben azonnal oldódó nescafé mondta zsidókávénak. (Bántó szándék nélkül őt idézi, aki ma is így mondja.) Magának egyre kevesebbet hozott, mert a szívére az orvosok azt mondták, ne sokat grádicsojjon vele.

Mit akart a könyvkupac kincsével? Legtöbbször csak megmutatta, máskor meg ideadta, hogy fényképezzem le. Ha akkor már lettek volna gyorsmások, igen hamar meg lehetett volna a réges-régen elavult papiros írásait és metszeteit újítani, hogy nyomdaképesek legyenek megint, de akkor még nem voltak. Sokszor elrémültem, látván, ide már a gyakorlat is kevés.

Ha eddig eljutok partonálló emlékezéseimmel, a másik abszolút valami, az alsóvárosi templom is eszembe jut. Tünetnyesen rossz könyvlapokat mutattak ott is, de ő is kérte, Hamvas Pista, a plébános is, ha lehet, ne vigyük el. Asztali lámpa világításában löttem kicsi géppemmel a hét főbűn rajzaira, erősen remélve, csak képben kettőződnek minden lővésre. Tamási Áron Ábele lőtt hasonlóképpen duplázódó ördögökre, de ő is csak almában. Odamenet is, visszafelé is mondott mindig valamit

Bálint Sándor emlékére



Kilencven éve, 1904. augusztus 1-jén született Bálint Sándor szegedi néprajztudós, egyetemi tanár, a történettudomány kandidátusa, Szeged és az Alföld népeletének, művelődés-történetének, néprajzának és katolikus vallási néphagyományainak kutatója. Összeállításunkkal az ő emlékének adózunk.

az egyházi fejesekekkel való, nem mindig fölhőtlen kapcsolatáról is, de mindig hozzátette, bár kétségbe soha nem vontam, hogy magával a hittel egyszer se nem támadt violenciája, miként az alsóbrendű papsággal sem. Mostanában hallom olyantól, aki ismerte, hogy talán fölszentelt

pap lett volna maga is. Legendák vannak születéséről, ez sem igaz.

Az a harmadik emeleti két ablak azt is fölidézi bennem, hogy bár az utóbbi években már nem szívesen grádicsojt, de minderről tudott, ami számára Városából fontos volt. Nemcsak a régiség kódébe veszőkről, de akár a tegnapiakról is. A Belvárosban is alsóvárosi (európai!) átértelmezésben természetesen. És őt is ismerte szinte mindenki. A vajját árusító piaci kofától a leghetykébb hivatalnokig. Lelki rokona volt az egyik, örök ellensége a másik, de ezt a másikat is türelemmel viselte. Szándéka szerint soha nem érezte vele, hogy terhére lenne, akkor se, ha távoztával kimondta, soha nem tartotta becsületes embernek. Mert az emberi tisztesség mindennél fontosabb volt. Mondhatnám úgy is, tudományos rangja volt előtte a becsületnek. Maga be is tartotta mindig.

Szegény Sándor bácsi, most lenne kilencvenéves, és tizennégy esztendeje, hogy teli kufferral ment el. Az alsóvárosi templomból temették, ott állt ravatala, ahol annak idején megkeresztelték. Búcsúzásképpen írtuk akkor róla, nem lehet majd Szeged nevét kimondani, hogy rá ne emlékezzünk. Egyfolytában tapasztaljuk, igazunk volt. Mint ahogy abban is, amit távozása óta egyfolytában hangoztatunk: önmagát becsülné a Város, ha legalább néhány kulcsművét újra hozzáférhetővé tenné. Aki azóta vált érett emberré, leginkább a töredékét annak is tudnia illene, amit Sándor bácsi tudott. Megérjük-e mi, utána jövőök, hogy alvó hagyatéka is napvilágra jöjjön? Vagy csak beszélünk róla egyre nagyobb áhítattal, és konokul őrizzük a múlt mulasztásait?

Rá kellene ébrednünk, korának legnagyobb szegedi szelleme volt.

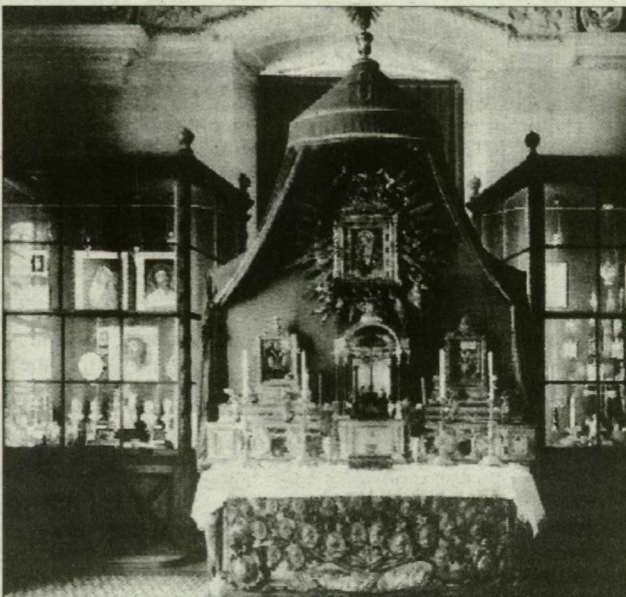
Horváth Dezső

Máriacell és hazánk

**Indulj magyar nemzet Ausztria országba
Kősziklás hegyekbe, a Szent tartományba
Első Lajos királyt kövesd nyomdokában
Régi magyarokat forró buzgóságban.**

**Köszönts ott Máriát celli templomában
Csudákkal tündöklő drága cellájában
Borulj le előtte alázatossággal
Sirasd bűneidet sűrű könnyhullással...**

(Egy XIX. századi búcsú énekeskönyvből)



A máriacelli kincstár a Kincstári Madonna kegyoltárával (Képeslap. Repr.: Gyrekó T.)

fogadalmi képét, valamint több nyugat-magyarországi (ma részben burgenlandi) vonatkozású képet.

1711-ben épült fel Mária-

cellben a Szentkúti kápolna, amely fontos szerepet kapott a magyar zarándoklatokban. A különböző irányokból érkező zarándok-

csoporthoz a templomot övező kerítés három kapujának valamelyikén jutottak a bazilikához. A nyugati, a bécsi kapun keresztül, amelyet Szent Lipót (Ausztria egyik védőszentje) és Szent Vencel (a csehek védőszentje) szobra díszít, az osztrákok és a cseh-morvaországi búcsúsok jöttek. A déli kapun a stájer szentek: Szent Egyed és Miksa, míg a keleti kapun Szent István és Szent Imre fogadták és várják a magyarországi búcsúsokat.

A német és magyar nyelven kiadott máriacelli útikönyvek a magyarországi búcsúsokat is szolgálták. Különösen fényes ünnepi alkalomra, például az 1857. évi nagy zarándoklatra, amelyet a kegyhely hétszáz éves jubileumára rendeztek, külön kiadványt jelentettek meg. A korabeli magyar újságokban, így például a Vasárnapi Ujságnak már az 1857. évi nyári számaiban, cikkek jelentek meg, hogy bevezessék a szeptemberi országos zarándoklatot: ismertették a kegyhelyet, annak történetét, majd később tudósítottak magáról a zarándoklatról is.

Főként Nyugat-Magyarország területén terjedt el az egyik legrégebbi máriacelli búcsú könyv, amely a korban kedvelt megfogalmazás, az öszövetsegi Énekek énekéből (4.15) származó Mária-invokáció után az Élő vizeknek kutya címet viselte, s amelyet Steyr városában adtak ki 1753-ban. Ennek előképe a fél évszázad-

dal korábban (1700) német nyelven megjelent mirakulumos-könyv, amely az 1690–1700 közötti csodás gyógyulásokat, imameghallgatásokat tartalmazza, köztük magyarországi lakosok, vagy éppen hazánkban szolgált osztrák katonák eseteit is. Magyarországi búcsújárók kezébe is eljutott az a Bécsben több kiadást megért német nyelvű útikönyv, amely részletesen leírja a gyalogos zarándoklatok útvonalát, az ún. Heilige Strasse-t. Via Sacra-t Bécsből kiindulva, valamint Máriacell történetét, az úti és celli látnivalókat, egyúttal pedig út- és óramutatót is nyújt a zarándokoknak. Figyelmüket még a balesetveszélyre is felhívja. Pontosan harminc és egy negyedik órának tűnteti fel a Bécs–Máriacell útvonalat a közbeső települések megemlégtetésével. Teljesen hasonló formát követtek a bátaszéki németek XIX. század végi útikönyvükben, amelyről Hermann Egyed írt tanulmányt.

A máriacelli búcsújárásnak csanem az egész Magyarországra való kiterjedését jelzik a jubileumi búcsújáráson résztvevők lakóhelyei. A stájer kegyhelyre a Bánság, a Maros mente, az Alföld, az Ipoly mente, a nyugati Felvidék területéről több-kevesebb rendszerességgel vonultak a processziók. Legnagyobb számban természetesen a Dunántúlról. A kultusz kisugárzását mutatja, hogy az országban számos helyen találkozhatunk a celli Mária szobrának másolatával. Az erdélyi Miháza főoltárának máriacelli képcé gróf Korniss Zsigmond kancellár Bécsből hozta 1711-ben, s azt a porciunculai búcsún adta át. A kegyzobor másolata megtalálható a nagyszabasi Szent Kereszt-kápolnában, Sátoraljaújhelyen a piarista templom főoltárán, Miskolcon a minoriták templomában (celli oltár 1740-ből), Egerben a szeminárium épületének homlokzati szobraként, Szentendrei római katolikus templomának egyik mellékoltárán, Győrben a Szentháromság-templom főoltárán (német Ispota templom), Kapuváron, a soproni Szentlélek templom főoltárán, a budapesti belvárosi plébánia-templomban és bizonyára még másutt is. Az öreg-máriacelli kegyzobor másolatai közül a Celldömölkön és Óbuda-Kiscellben őrzött lett önálló búcsújáró tisztelet tárgya.

Máriacell jelentőségét a magyar búcsújárásban nem lehet eléggé hangsúlyozni. Fontossága nemcsak kisugárzásain, filiációin keresztül mutatkozik meg, hanem abban is, hogy Magyarország csaknem egész területén – jóllehet Kelet felé, Erdély felé csökkenő mértékben – hatókörébe vonta. Így egyik legfontosabb alakítója lehetett a búcsújárás gyakorlatának, s szétsugárzója, továbbadója búcsújáró hagyományoknak.

A barokk kori zarándokok – középkori társaikhoz hasonlóan – meglátogatták az útjukba eső kisebb jelentőségű búcsújáró helyeket is. Ezt tették a nyugat-magyarországiak is, akik celli útjuk során ellátogattak Maria im Elend, Guttenstein és Annaberg kegyhelyekre.

A középkor óta csupán a máriacelli búcsújárások folyamatosak. A zarándoklatok ugyan a török háborúk és a reformáció hatására némiképp lecsökkentek, ám a XVII. században olyan fellendülés következett be, amelyet alig tudott megtörni a felvilágosult abszolutizmus merev egyházpolitikája. Ez, miközben általában tiltalmazta a búcsújárást, egyedül a máriacelli zarándoklatokat engedélyezte. A XVII. századi tisztelet előzményeiről Esterházy Pál is megemlékezik Mennyei Korona című könyvében, méltán hangsúlyozza Nagy Lajos király szerepét a kegyhely kialakításában, amely legfőbb alapja volt a magyarok vonzódásának is. Azt írja, Máriacellben „sok csudák történnek e' mái napig”. A legfontosabb magyar kegyhelyek között emlegetik Máriacellt a búcsújáró helyekről szóló XVIII. századi leírások is: Szentiványi Márton és Nedeczky László könyvei.

A XVII–XVIII. század Máriacell fénykora. A zarándokok nagy száma miatt azonban szükségessé vált a középkori gótikus templom kibővítése. Ennek munkálatai pontosan egy fél évszázadig tartottak (1654–1704). Az új kegytemplom tizenkét mellékkápolnája közül négy magyar alapítású, jeleként a történelmi kapcsolatoknak. Az északi oldalon lévők közül a Szent Imre-kápolnát 1777-ben Draskovich Miklós gróf, a Szent István-kápolnát Nádasdy Ferenc és felesége Esterházy Julianna 1662-ben, Szent Lászlót (1685) Szelepcsényi György hercegprímás, Szent Katalin kápolnáját pedig 1680-ban Esterházy Pál herceg és első felesége Esterházy Orsolya állíttatta.

A buzgó katolikus Esterházy Pálnak, aki írásaival, templomépítkezéseivel – közülük nem egy kegyhellyé vált – szolgálta egyházát, kivételes helye van a máriacelli búcsújárások történetében. Ő maga ötvennyolc alkalommal járt Máriacellben. 1691. augusztus 27-én a törökön aratott zalánkeméni diadal után hálaadásból nagy búcsújáratot vezetett ide, amely a feljegyzések szerint az egyik legnagyobb celli zarándoklat volt. Az ún. „nádori processzió” tizenegyezer ember, családja és birtokainak népe vett részt. A barokk pompával megrendezett máriacelli bevonuláson családtagjain kívül muzsikusok, díszruhás heroldok, énekesek szerepeltek. Több száz zászlókat vittek, 665 fehér ruhás lány képeket és szobrokat, a szentolvasó titkait pedig vörös, fehér és arany színű ruhába öltözött jelmezes alakok szimbolizálták.

Esterházy Pál nádor példáját más főurak, főpapok is követték. Celli zarándoklatuk emléke az a sok értékes fogadalmi ajándék, amely máig a templom kincstárában látható a Nagy Lajos-féle kegykép, a Kincstári Madonna, a Schatzkammerbild társaságában. Közük van az ún. selmeci kép is, egy Mária-kép, amelyet a XVII. század közepén egy selmeci bányász katolikus bányász tisztelt. Luteránus társai szét akarták verni, de nem sikerült nekik. E bántalmazás nyomait viselő képet a bányász 1656-ban Máriacellbe vitte, ahol azt 1748-tól a Szent László oltáron